

GRAĐA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 43, godina XXII
maj, 2017. [str. 87-92]

© Monos 2017

Dan za pamćenje: 25. maj 1992. godine

Ibrahim Nurkić, pukovnik

Redakcijska napomena: članak pukovnika Ibrahima Nurkića, prvog komandanta Opštinskog štaba Teritorijalne odbrane Gračanica i ratnog načelnika štaba Operativne grupe 2, prenosimo iz publikacije: Omer Hamzić i Mirzet Hamzić, *Odbrana Gračanice* 25. 5. '92., Gračanica: Monos, 1996., 123-130, cijeneći da je od njezinog izdavanja prošlo skoro dva desetljeća, te da je ta knjiga već teže dostupna širem krugu čitatelja. Također smo željeli da u ovom broju, posvećenom 25. maju 1992. godine i bitci za odbranu Gračanice, ponudimo i pogled iz perspektive tadašnje glavne komande snaga odbrane na području Gračanice. Članak prenosimo u izvornom obliku, ispravljajući tek par sitnijih, očito štamparskih grešaka.

Ključne riječi: Ibrahim Nurkić, Opštinski štab TO Gračanica, Gračanica, 1992., Lendići, Ahmići, Zečev gaj, ...

Vojno-političku situaciju u Gračanici krajem maja 1992. godine ionako složenu i napetu komplikovala su različita gledišta u vezi sa razrješenjem tadašnje vojne situacije u bližoj okolini Gračanice, a naročito na jakom četničkom uporištu Lendići. U vezi s tim, posebno su se isticala dva gotovo suprotna gledišta. Zagovornici prvog smatrali su da smo dovoljno jaki i da pitanje Lendića treba rješavati vojnim putem. Cijenili su da smo sposobni neutralisati Lendiće i tako odstraniti jednu od većih opasnosti za Gračanicu, a posebno za slobodne dobojske teritorije (Doboj-istok) i Lukavicu. Prijetila je konstantna opasnost da četnici oslanjanjem na značajne geografske objekte Vis (tt 692) i Lendiće odsijeku pomenute teritorije. Zagovornici drugog gledišta smatrali su da mi nismo dovoljno jaki i da nemamo adekvatno naoružanje, dovoljnu popunu s municijom, ali i dovoljno obučениh jedinica da bi se išlo u tom trenutku u ofanzivna borbena dejstva prema Lendićima.

Oba ova, u osnovi suprotna gledišta, zastupali su izuzetni patrioti ove zemlje. Činjenica je, međutim, da su za prvu opciju bili ljudi većinom pripadnici ili oda-

GRAĐA

ni simpatizeri SDA, bez obzira da li se radilo o vojnicima, starješinama ili onima koji su imali manjeg udjela u političkom životu. Oni koji su zastupali drugu opciju, većim dijelom sačinjavali su Ratno predsjedništvo opštine, te starješine koje su po političkoj opredijeljenosti pripadali opoziciji. Zbog te svoje političke opredijeljenosti često su sumnjičeni, nazivani špijunima i izdajnicima uz etiketiranje da su ljudi kojima se ne može vjerovati.

Radi realnijeg sagledavanja vojne situacije i ukupnog odnosa vojnih snaga u to vrijeme, pokušat ću, bar približno iznijeti efektive s kojima se raspolagalo, kako kod nas, tako i kod agresora.

Četnici su tih dana zaposjedali teritorije Lendića sa mjesnom jedinicom ranga čete iz 1. Olbr. (Ozrenske lake brigade, n.p.), oko 120 vojnika, ojačanih sa jednom do dvije čete iz 1. SObr. (Srpske ozrenske brigade, n.p.), 100-200 vojnika. U to vrijeme u Lendićima bila je prisutna jedinica "Belih orlova" (oko 80 ljudi) sastavljena od četnika koji su imali iskustva još iz rata u Hrvatskoj. Dolazili su sa različitih teritorija, iz Srbije, Crne Gore i u to vrijeme okupiranih dijelova Hrvatske. Dakle, u Lendićima su tada bile stacionirane jedinice koje su ukupno brojale preko 300 vojnika. Bili su dobro naoružani: svaki četnik imao je lično naoružanje, uglavnom automatsko, a bili su ojačani sa dva PAT-a 20 mm, jedan stacioniran i jedan na vozilu, jednim tenkom T-34, većim brojem MB 82 mm i BsT 82 mm.

Od manevarskih snaga Opštinski štab TO Gračanice tada je imao sljedeće jedinice: OdTO (Odred Teritorijalne odbrane, n.p.) sa 1. i 3. četom. Prva četa je formirana 16. 5. i brojala je oko 100 ljudi naoružanih AP (automatskim puškama, n. p). Treća četa formirana je 21.5. i imala je oko 80 ljudi, naoružanih automatima tipa "šokac" i "zagi". PDV formiranje 16.5.1992. a brojao je oko 50 ljudi naoružanih automatskim puškama, Manevarski vod TO (vod SDA), koji je sa Bajbaginim vodom brojao oko 60 ljudi bio je naoružan različitim naoružanjem, najviše

automatskim puškama. Bio je dobro obučen, jer je polovinom aprila, dakle na vrijeme priveden intenzivnoj obuci.

Pored nabrojanih formacijskih jedinica, komandant OŠTO mogao je računati još na: manevarsku jedinicu MUP-a, koja je brojala oko 40 ljudi, dobro naoružani, dobro obučeni, po mojoj procjeni, jedinicu u koju se tada moglo najviše pouzdati, i manevarsku jedinicu rejonskog štaba TO Klokotnica sa oko 60 ljudi, dobro naoružanih, ali neobučeni za napadna dejstva. Dakle, u to vrijeme raspolagali smo sa 390 boraca šarolikog sastava, koji su bili nešto spremniji za napadna borbena dejstva u odnosu na ostale. Pored ovih jedinica, komandant OpŠTO imao je na raspolaganju i jedinice rejonskih štabova i to: RjŠTO Gračanica sa tri čete koje su držale liniju odbrane prema Lendićima, lošije naoružane, bez borbenog iskustva za napadna borbena dejstva; RjŠTO Malešići sa četom u Malešićima, loše naoružanom, bez borbenog iskustva za napadna dejstva i četom Stjepan Polje, sličnih karakteristika.

Inače, mislim da su sve naše jedinice imale visok borbeni moral za odbranu, a za napadna dejstva – to bi se moglo reći samo za manevarske jedinice, posebno za Interventnu-manevarsku jedinicu PL i pojedince u posadnim snagama.

Po mnogo čemu, 23. maj trebalo je da bude sličan prethodnim danima, dakle, sa puno provociranja i grupisanja snaga od strane četnika kao i našim odgovorima na te njihove provokacije. Istina, toga dana bio je jače izražen zahtjev RjŠTO Malešići da se "konačno riješe" Lendići. Ukupno uzevši, svi smo radili na povećanju borbene gotovosti i uvezivanju sa susjedima, pripremajući se sa odbranu.

Međutim, oko 14.30 sati izviješten sam od komandanta RjŠTO Malešići da je naš borac iz Stjepan polja Džemal Bašić poginuo od podmetnute četničke mine, otvarajući košaru, vlasništvo mještana Stjepan Polja, koju su četnici bili minirali. S njim je, takođe, ra-

njen i jedan borac iz Stjepopoljske čete. Na moj upit da li su ti naši nesretni momci izvučeni, odgovorili su mi da se ranjenik izvukao, a da poginulog ne mogu izvući. Naredio sam da se odmah angažuje jedna grupa jačine desetine do voda koja bi izvukla tijelo poginulog borca. To je komandant i prihvatio. Za taj zadatak izabrao je jedinicu na čijem se čelu nalazio rahmetli Hajrudin Džebo – Bajbaga.

Situacija se međutim počela dramatično razvijati.

Kako?

Prilikom izvlačenja poginulog, na naše borce zapucano je iz pravca Ahmića, srpskog zaseoka na teritoriji Malešića, nedaleko od mjesta na kojem je poginuo pomenuti borac. Naši borci su energično odgovorili i odmah krenuli prema Ahmićima. Četnici nisu izdržali, brzo su savladani. U akciji je učestvovala gore pomenuta jedinica sa pojedincima iz četa TO Stjepan Polje i Malešići.

Prvi puta u toku rata imali smo osam zarobljenih Srba. Naređeno je da se prema njima postupa korektno, bez maltretiranja bilo koje vrste, ali i da se izoluju. Tako je i postupljeno.

Neki od zarobljenih tom prilikom ostali su da žive u Gračanici, a jedan broj je u kasnijim razmjenama prešao na suprotnu stranu. Poneseni brzim i energičnim zauzimanjem i ovladavanjem prostora Ahmići, naši borci su, zapalivši nekoliko kuća iz kojih se pucalo, ubrzano produžili nastupanje prema Lendićima. S obzirom da akcija nije bila tako isplanirana, svi mi koji smo učestvovali u rukovođenju i komandovanju jedinicama bili smo pomalo zatečeni. Trebalo je vršiti manevar drugim jedinicama da bi se pružila podrška jedinicama koje su krenule prema Lendićima.

Na nastalu situaciju četnici su odgovorili streljačkim naoružanjem, pamovima i patovima iz Lendića, tukli su prema Malešićima, a iz Karanovca prema Gračanici. Oko 15.30 izvršen je napad sa 20-tak granata iz MB 82 i 120 mm na položaje branilaca Gračanice i TV repetitor na Straževcu. Od posljedica

granatiranja ranjena su tri borca, od kojih jedan teže. Mi smo naredili da se na tu artiljerijsku vatru odgovori takođe minobacačem 120 mm. Ubrzo nam je stigla dojava da u centru Lendića nešto gori. Potom je uslijedio jak artiljerijski napad iz pravca Lendića, Boljanića, Karanovca i Sočkovca po industrijskoj zoni Gračanice, a granatirani su i Korića Han, Lipa, Hajdarovac, prostor oko Druge osnovne škole, Gaj itd.

Bez obzira na granatiranje, naše jedinice laganim tempom napredovale su iz Ahmića prema Lendićima. Prateći situaciju, komanda OpŠTO stavlja sve jedinice u punu borbenu gotovost, a radi zaštite područja Stjepan Polje prebacuje Interventno-manevarsku jedinicu (Manevarski vod SDA) na taj prostor, sa zadatkom da onemoguću četnicima prodor u Stjepan Polje, a po mogućnosti da napreduje ka putu Karanovac-Lendići.

U predvečerje 23. maja dobivamo dojavu od komandira Interventno-manevarske jedinice (Manevarskog voda SDA) da naše jedinice imaju realne izgleda da se u jednom manevru spoje na pomenutom putu sa četom TO iz Gračanice. Bila je to sjajna prilika da se odsijeku Lendići rušenjem mosta na Spreči kod Karanovca. Odlučili smo da i ono malo eksploziva sa kojim smo raspolagali upotrijebimo za izvršenje tog zadatka. Šaljemo iskusnog starješinu, načelnika GRSL (Građevinske službe, n.p.) sa ekipom inženjera da taj zadatak i izvrše. Bez obzira na granatiranja i neprijateljska dejstva, naši inženjeri su uspješno stigli u Stjepan Polje, izvršili pripreme za rušenje mosta, ali nažalost, spajanje naših jedinica nije uspjelo, pa smo i odustali od izvršenja tog zadatka. Padala je noć, a sa njom su utihnula sva borbena dejstva. Zbog jakog otpora četnika naše jedinice iz pravca Ahmića nisu se uspjele probiti i ući u Lendiće.

Dan kasnije, 24. maja, izvršili smo analizu svih događaja prethodnog dana. Naši gubici bili su: jedan borac poginuo, a četvorica ranjena. Ranjena su i tri civila od posljedica

granatiranja grada. Iz neprovjerenih izvora saznali smo da su i četnici imali trojicu poginulih i više ranjenih.

Oko podne počeli su sa dejstvima iz pješadijskog naoružanja i patova, a kasnije i iz minobacača po Miričini i Orahovici. Pored toga, počeli su dovlačiti ozbiljna pojačanja na Lendiće, naročito u artiljerijskom oruđu. Komandant OŠTO izdao je naredbu Rejonskom štabu TO Malešići da sa jedinicama i stanovništvom mjesnih zajednica Malešići i Stjepan Polje izvrši utvrđivanje položaja na novodostignutim linijama odbrane prema Lendićima. Takođe je izdao naredbu da se Interventno-manevarska jedinica PL (Manevarski vod TO) do sljedećeg naređenja vrati u raniji rejon razmještaja, što, nažalost, nije do kraja ispoštovano.

Toga dana poslije podne bilo je veoma uzbudljivo. Neprijatelj nastavlja sa granatiranjem, naročito Miričine, Orahovice i repetitora na Straževcu. Oko 17.00 sati Gračanicu prvi put nadlijeće neprijateljska avijacija. Reagujemo na neprijateljska granatiranja naredbom da se uzvрати po mjestima na kojima su locirana neprijateljska oruđa. U večernjim satima četnici još više pojačavaju svoje snage na Lendićima. Sa pješadijom ulazi sedam kamiona, oko 150 vojnika i još jedan tenk. Četnici se grupišu i prema Duraću (Donja Lohinja). Stanje se primirilo tek iza ponoći.

U međuvremenu, komandantu OŠTO dolazi grupa starješina iz Interventno-manevarske jedinice na čelu sa rahmetli Bajbagon, izričito zahtijevajući da se izvrši napad na Lendiće. Znajući za nepovoljan odnos snaga, na to komandant nije mogao pristati. Rastaju se bez pravog dogovora. Sutrašnji dan čekamo sa velikom zabrinutošću.

Smirivanje koje je nastupilo tek iza ponoći nije trajalo dugo. U ponedjeljak, 25. maja, između 6.00 i 6.30 sati, četnici sa Lendića otvaraju vatru iz patova i BsT-ova na Malešiće. Poneseni ranijim uspjesima, ali i isprovocirani od strane četnika, hrabri borci iz Interventno-manevarske jedinice, u čijem

je sastavu bio i vod rahmetli Bajbaga, kao i jedan broj boraca iz čete TO Malešići kreću iz pravca Ahmića na Lendiće, konkretnije na brdo Zečiji gaj. Iz pravca Stjepan Polja, na Zečev gaj kreće i vod koji je predvodio Bajbaga. O pokretu naših snaga Rejonski štab TO Malešići izvještava OŠTO Gračanica u 6.30 sati. Komandant OpŠTO, koji je to naslućivao, odlučuje da i ostale jedinice uključi u borbu. Odmah naređuje da se jedinice RjŠTO Gračanica stave u stanje pune borbene gotovosti, sadejstvuju sa jedinicama RJŠTO Malešići, da se u pripravnost stave PDV TO i neke jedinice odreda TO. Treća četa odreda TO dobija naređenje da iz zaseoka Fazlije (selo Babići) i Mešići (selo Malešići) nastupa u pravcu Lendića preko Đurića. Jedinica Rejonskog štaba TO Klokotnica, jačine oko 60 boraca, dobila je zadatak da nastupa iz rejona farmi u St. Polju prema Lendićima sa zadatkom da se spoji sa našim snagama iz pravca Gračanice.

U borbena dejstva uključuje se i sva artiljerija sa kojom su raspolagale snage OpŠTO Gračanica, vršeći određene manevre sa BsT 82 mm. Čim su otpočela pješadijska dejstva, u napad se uključuje i artiljerija četnika. Prvo je pogođena džamija u Malešićima, konkretnije munara iz BsT 82 mm i oštećeno nekoliko kuća u blizini džamije. Potom se artiljerijska vatra prenosi na Stjepan Polje, koje su tukli iz pravca Boljanića i Lendića.

U početnom periodu napada na Lendiće, situacija se odvijala dosta povoljno, naročito iz pravca Malešića-Ahmića i Stjepan Polja. Jedinice su prišle položajima neprijatelja veoma blizu, zavisno od konfiguracije zemljišta, negdje i na 100 m. Dobijamo dojave da u redovima četnika vlada panika. Komandant OpŠTO se odlučuje da i sam izađe na lice mjesta, a mene zadužuje da i dalje sa komandom mjesta koordiniram akcijama i izdajem naredbe, u zavisnosti od razvoja situacije. U toku dana komandant mi se javlja više puta sa konkretnim naređenjima i uputstvima.

Shvativši, vjerovatno, da bi mogli izgubiti Lendiće, četnici su oko 10.30 sati otpočeli žestok artiljerijski napad na Gračanicu, Pribavu, Orahovicu i Miričinu. Tokom dana upotrijebili su sva oruđa koja su imali. Niko nije mogao izbrojati granate, ali, po slobodnoj procjeni, ispaljeno ih je oko hiljadu....

U tom artiljerijskom napadu ubijeno je i ranjeno više civila, razoreno mnoštvo civilnih i privrednih objekata, posebno u industrijskoj zoni Gračanice.

Nakon artiljerijskih udara, četnici se odlučuju da položaje na Lendićima još više ojačaju. Iz pravca Karanovca prelaze kamioni sa živom silom, koja se odmah uključuje u borbu. Oko 10.35 sati iz odreda TO je javljeno da je naš bestrzajac pogodio jedno jako utvrđenje četnika i daje učutkan njihov BsT i MB 82 mm. To je još više osokolilo naše borce. U napad se ide još žešće, ali i neopreznije. Znajući za pometnju u četničkim redovima, Prva i Druga četa odreda TO dobijaju zadatak da žešće krenu sa svojih pravaca. Nažalost, Treća četa nije bila u mogućnosti da izvrši taj zadatak zbog slabog ličnog naoružanja i njegovog dometa. U borbu uključujemo našu artiljeriju, sa zadatkom da maksimalno odgovara na četničke napade. Radi se sve što je moguće sa dva MB 120 mm, pravljenim MB 82 mm i MB 60 mm.

Interventno-manevarska jedinica PL, u namjeri da zauzme Zečev gaj, kreće u odlučujući napad i pri tome neoprezno ulijeće u već pripremljenu zamku četnika. Nešto poslije 11,00 sati od zamjenika komandanta RjŠTO Malešići dobijam dojavu o zasjedi i obavještenje da u našim redovima ima mnogo poginulih i ranjenih. Na moje pitanje o broju poginulih, odgovara: "Deset, a možda i više" i traži pojačanje i sanitetsko vozilo. Naš napad je zaustavljen. Osjetilo se kolebanje u jedinicama iz pravca Stjepan Polja.

Da bi ohrabrio naše borce iz tog pravca i pokrenuo ih da žešće idu u napad, prvo sam, a zatim u pratnji još nekoliko momaka kreće Bajbaga, kojeg su nadomak četničkih rovova

pokosili neprijateljski rafali. Vidjevši šta se događa, a da bi pružio pomoć ranjenim borcima, na sličan način se odlučuje i komandir Interventno-manevarske jedinice PL Mehmed Ahmedbegović – Meša. Nedugo nakon njegovog skoka i njega je pokosio rafal. Obojica hrabro ginu za odbranu Bosne, zajedno sa svojim vjerovatno najhrabrijim i najodanijim borcima. Nakon borbi koje su se gotovo graničile sa onim prsa u prsa većina jedinica se izvlači. Naš napad je zaustavljen.

Ne mogu a da ne istaknem još jednog heroja koji je taj dan izgubio život zbog toga što je iznad svega volio ljude s kojima je krenuo u rat i svoju zemlju. Oko 10.00 u kancelariju mi ulaze naša dva instruktora, koje smo bili uputili da vrše obuku pripadnika Interventno-manevarske jedinice PL – Fehratović Hasib i Duraković Nermin. Oba ranjena u dotadašnjim dejstvima, Hasib u vrat, Nermin u ruku. Sretan što ih vidim žive, nudim ih cigaretama i kafom. Objašnjavaju mi šta se događa u Lendićima. U jednom momentu Hasib je zatražio prevoz za Lendiće jer, kako je rekao, ne može biti izvan stroja i svojih boraca. Nagovaram ga da ne ide, u teškom je psihičkom stanju zbog ranjavanja. On se, međutim, već odlučio na taj korak i kreće pješke. Izlazim za njim i molim ga da ne ide, ali ništa od molbi. Oko 16.00 sati ponovo se vraća, ali sada teško ranjen u stomak. Prilazim operacionom stolu, a on blijed, osmijeh, šapuće: "Za mene je gotovo." Hrabrim ga, konsultujem ljekara koji ga upućuje u Srnice, u bolnicu koja je tada imala bolje uslove. Sa Bukve mi javljaju da je na putu preminuo.

Četnici, ohrabreni našim gubicima, pokreću tenkove, vrše manevre sa namjerom da ih usmjere naprijed. Jedinice stavljamo u stanje odbrambenih dejstava. Ponestaje nam municije, naročito artiljerijske. Tražimo pomoć od Lukavca i dobijamo 20 mina za MB 120 i 82 mm. Možemo se nečemu nadati.

Iz odreda TO javljaju da prva četa dobro napreduje, da može pomjeriti linije odbrane, ali da im treba pomoć u protuoklopu. Od ko-

mandanta RjŠTO tražim dobrovoljce sa protuoklopom. Iz RjŠTO Soko dobijam obavijest da imaju 10 dobrovoljaca iz Doborovaca, dobro naoružanih potrebnim oružjem. Upućujemo ih kao ispomoć.

Ipak, sa napadnim borbenim dejstvima je završeno, ali četnici nastavljaju sa još žešćim artiljerijskim napadima. Bolnica u Sokolu puni se ranjenicima. Upućujemo ih dalje u Srnice i Tuzlu.

U borbama toga dana poginulo je 10 naših najboljih boraca. Njima rahmet, nama sjećanje koje ne smijemo zaboraviti.

Iznesena su sjećanja na te dramatične dane naše borbe za Bosnu i Hercegovinu. Možda sam nekog i nešto zaboravio. Prošlo je mnogo vremena od tih dana, mnogo bitaka tokom tri i po godine rata koje ponekad izbrišu ono što im je prethodilo. Znam da ću ovaj dan pamtiti kao dan kada smo imali najveće gubitke na prostoru Opštine. Dan velike bitke kada su živote izgubili, ako ne najhrabriji ono sigurno oni među najhrabrijima i dan koji je izuzetno pozitivno uticao na sva kasnija ratna dešavanja.

SUMMARY

A Day to Remember: 25th May, 1992

The article of the colonel Ibrahim Nurkić, the first commander of the Municipal Headquarter of the Territorial Defense of Gracanica and the wartime chief of the Headquarter of the Operative Group 2, we bring from the publication: Omer Hamzic and Mirza Hamzic, *Defense of Gracanica 25th May 1992*, Gracanica: Monos, 1996, 123-130, regarding that it has been almost two decades since its issuance, and that it has already been hardly accessible to a wider circle of readers. We wanted in this edition, dedicated to the 25th May 1992 and the battle for the defense of Gracanica, also to offer a view from the perspective of the then central command of the defense forces on the territory of Gracanica. The article is brought out in its original form, by correcting only a few minor, obviously printing errors.

Keywords: Ibrahim Nurkić, the Municipal Headquarter of the TD of Gracanica, Gracanica, 1992, Lendići, Ahmići, Zečev Gaj.